

terwijl de verbinding met de eigen ervaring kan worden gemaakt – je zal dan een bepaalde stem associëren met een bekend gezicht, bepaalde omgevingsgeluiden met een wijk waar je ooit gewoond hebt, enzovoort. Je moet erop toezien de geheimen en de ambiguïteit van klanken niet te verraden.

Het gehoor onderscheidt zich van het zicht doordat het veeleer verbonden is met een beweging dan met een toestand (men hoort niet *wat is*, maar *wat gebeurt*). Als je bijvoorbeeld een deur hoort slaan (*Unsere Unterschiede sind ähnlich*), negeer je de kleur van de deur en van het decor van het stuk, maar neem je onmiddellijk de heftigheid van de handeling waar. Het geluid verbindt de onmiddellijke en bijna instinctieve perceptie met de gebeurtenis terwijl de luisteraar de ruimte wordt gelaten om zijn eigen mise-en-scène te creëren. Een ander voorbeeld: als je de omgevingsgeluiden van een wachtzaal in het Brusselse Bureau voor Vreemdelingen (*Institut de Babel*) hoort, deel je in de verveling van de aanwezigen, zonder dat het daarvoor nodig is te weten hoe zij eruit zien. Het hoorspel maakt mogelijk dat de Gewelddadigheid of de Verveling ‘op zich’ gerepresenteerd kunnen worden terwijl de luisteraar de vrijheid krijgt er zelf gezichten op te plakken.

Twee verschillende mises-en-scène

Ik heb ervoor gekozen om *Institut de Babel* en *Unsere Unterschiede sind ähnlich* te vergelijken, omdat deze twee hoorspelen deel uitmaakten van twee tegengestelde visuele stellingnames, terwijl ze op cd zo dicht bij elkaar stonden.

Unsere Unterschiede sind ähnlich werd voorgesteld in Duitsland, wat in de jaren zestig en zeventig dé bakermat was van het hoorspel in haar huidige vorm, met name dankzij de WDR van Keulen. Het eerste hoorspel werd uitgezonden in oktober 1924, maar bleef lang verbonden met de klassieke literaire schrijfkunst. Pas toen schrijvers van Nieuwe Romans, zoals Nathalie Sarraute of Michel Butor, de regels van het radiospel door elkaar schudden en onderuit haalden, werd het experimenteel. Daarna hebben componisten als Maurizio Kagel (*Ein Aufnahmestand*, 1970; *Guten Morgen*, 1971;...) of Luc Ferrari (*Presque Rien n°1*, 1970; *n°2*, 1977) de muzikale mogelijkheden ervan verder ontwikkeld.

Voor *Unsere Unterschiede sind ähnlich* werd de voorkeur gegeven aan een luistersituatie die zeer nauw aansluit bij die van de radio: de luisteraars werden uitgenodigd om plaats te nemen in een donkere zaal en kregen het werk in stereo te horen door twee luidsprekers. We kunnen echter twee verschillen met een klassieke radio-uitzending opmerken. Enerzijds werden ondertitels op een scherm geprojecteerd, omdat de tekstelementen uit het Frans, het Duits en het Pools vertaald dienden te worden opdat alle toehoorders ze konden begrijpen (voor een radio-uitzending zou nasynchronisatie nodig geweest zijn, wat de mogelijkheden voor het spelen met stemtimbres en de muzikaliteit van de verschillende talen enorm zou beperkt hebben). Anderzijds, en dit is een punt dat ik graag wil benadrukken, werd het geheel gepresenteerd als een voorstelling. Terwijl de radio deel uitmaakt van de huiselijke omgeving, vereisen deze geluidscreaties van de toehoorder dat hij zich begeeft naar een zaal die speciaal daarvoor voorzien is. Terwijl de radio naar believen aan- of uitgezet kan worden, legt de geluidsvoorstelling de luisteraar het engagement op om van begin tot einde naar de ‘uitzending’ te luisteren – hij kan natuurlijk de zaal verlaten, maar dat is niet onbeduidend. Terwijl de radio vaak dienst doet als achtergrondgeluid wanneer men met andere activiteiten bezig is (men luistert naar de radio wanneer men kookt, strijkt, knutselt...) eisen geluidsvoorstellingen de volledige aandacht van de luisteraar op door hem op een stoel te doen zitten en hem te isoleren van eender welk element dat afleiding zou kunnen bieden. En terwijl radio tenslotte vaak iets is waar men individueel naar luistert, richten geluidsvoorstellingen zich tot een publiek: het gelach of de uitingen van verrassing zijn reacties van een enthousiast publiek zoals men dat aantreft in een cinemazaal. Kortom, in het geval van *Unsere Unterschiede sind ähnlich* is het hoorspel als voorstelling ten opzichte van radio wat cinema ten opzichte van televisie is. De uitdaging bestaat erin om een plaat te laten beluisteren (wat op zich een banale ervaring is) in een min of meer volkomen nieuwe context, want niemand of bijna niemand getroost zich de moeite om veertig minuten lang in het gezelschap van vreemden in het donker te gaan zitten om een plaat te beluisteren. Het feit dat de uitzending de vorm van een voorstelling aanneemt,